

Koulutuspoliittisilla muutoksilla merkitystä perhetaustan ja ammattiaseman yhteyteen

TAUSTA

Sosiaalisella liikkuvuudella viitataan siihen, missä määrin vanhempien sosiaalinen asema on yhteydessä lasten sosiaaliseen asemaan. Perhetaustan vaikutus lasten ammattiasemaan tapahtuu pääosin välillisesti näiden koulutusvalintojen ja -saavutusten kautta.

Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että perhetaustan vaikutus lasten koulutustasoon on vähentynyt. Sitä kautta myös vanhempien resurssien kokonaisvaikutus lasten ammattiasemaan on heikentynyt useissa Euroopan maissa (1). Institutionaaliset muutokset, kuten koulutustason nousu, nähdään yhtenä syynä tähän muutokseen (2).

Vanhemmillä voi olla myös suora vaikutus lasten ammattiasemaan esimerkiksi verkostojen kautta. Tämä vanhempien suora vaikutus voi sisältää erilaisia vaikutuskanavia, jotka eivät toimi koulutuksen kautta, mutta vaikuttavat lasten ammattiasemaan. Etenkin korkean sosiaalisen aseman omaavat vanhemmat voivat esimerkiksi tarjota lapsilleen tietoa työnvalintaan ja uramahdollisuuksiin liittyen, opettaa vaadittavia sosiaalisia taitoja tai hyödyntää sosiaalisia verkostojaan.

Tutkimuksessamme selvitimme, miten koulutusjärjestelmien uudistukset ovat muuttaneet vanhempien resurssien vaikutusta lasten koulutukseen ja ammattiasemaan. Tutkimuksessamme on huomioitu lasten koulutustaso. Tutkimme vaikutuksia 25:ssä Euroopan maassa. Tutkimuksemme keskiössä olivat peruskoulun pidentäminen, lukukausimaksujen käyttöönotto tai poisto, koulutuspolkujen avoimuuden lisääminen sekä korkeakoulun suorittaneiden osuus.

PERHETAUSTAN YHTEYS KOULUTUSTASOON JA AMMATTIASEMAAN MUUTTUNUT

Vanhemmat pyrkivät välttämään lastensa sosiaalisen aseman heikkenemistä ja vaikuttamaan näiden koulutustasoon ja ammattiasemaan siten, että nämä päätyvät

vähintään samalle tasolle kuin jolla vanhemmat itse ovat (3). Vanhempien koulutustason ja ammattiaseman vaikutus lasten koulutukseen on heikentynyt, ja se vähentää vanhempien mahdollisuuksia vaikuttaa lastensa sosiaaliseen asemaan. Jotta vanhemmat pystyisivät edelleen saavuttamaan tavoittelemansa aseman lapsilleen, heidän on täytynyt etsiä muita kuin koulutukseen liittyviä vaikuttamisen keinoja.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että perhetaustan suora vaikutus lasten ammattiasemaan on vahvistunut. Toisin sanoen koska perhetaustan vaikutus lasten ammattiasemaan koulutuksen kautta on heikentynyt, vanhemmat ovat kompensoineet tätä vahvistamalla vaikutustaan lasten ammattiasemaan muiden kanavien kautta.

- Perhetaustan yhteys lasten koulutukseen on heikentynyt.
- Samanaikaisesti vanhempien suora vaikutus esimerkiksi verkostojen kautta näkyy lasten ammattiasemassa aiempaa enemmän.
- Koulutuspoliittiset muutokset, jotka ovat edesauttaneet koulutuksen tasa-arvoistamista, ovat lisänneet perhetaustan suoraa vaikutusta lasten ammattiasemaan.
- Koulutuksen tasa-arvoisuuteen pyrkivät poliittiset muutokset eivät yksinään riitä sosiaalisen eriarvoisuuden vähentämiseksi, vaan työmarkkinoita tulisi myös muuttaa tasa-arvoisemmiksi.

KOULUTUSPOLIITTISET MUUTOKSET LISÄNEET KOULUTUKSEN TASA-ARVOA

Koulutuspoliittisilla muutoksilla on ollut selvä yhteys siihen, että vanhempien ja lasten koulutustason välinen yhteys on Euroopassa heikentynyt. Etenkin peruskoulun pidentäminen, koulutuspolkujen avoimuuden lisääminen sekä korkeakoulun suorittaneiden osuuden kasvu väestössä ovat heikentäneet perhetaustan ja koulutuksen välistä yhteyttä (Kuvio 1).

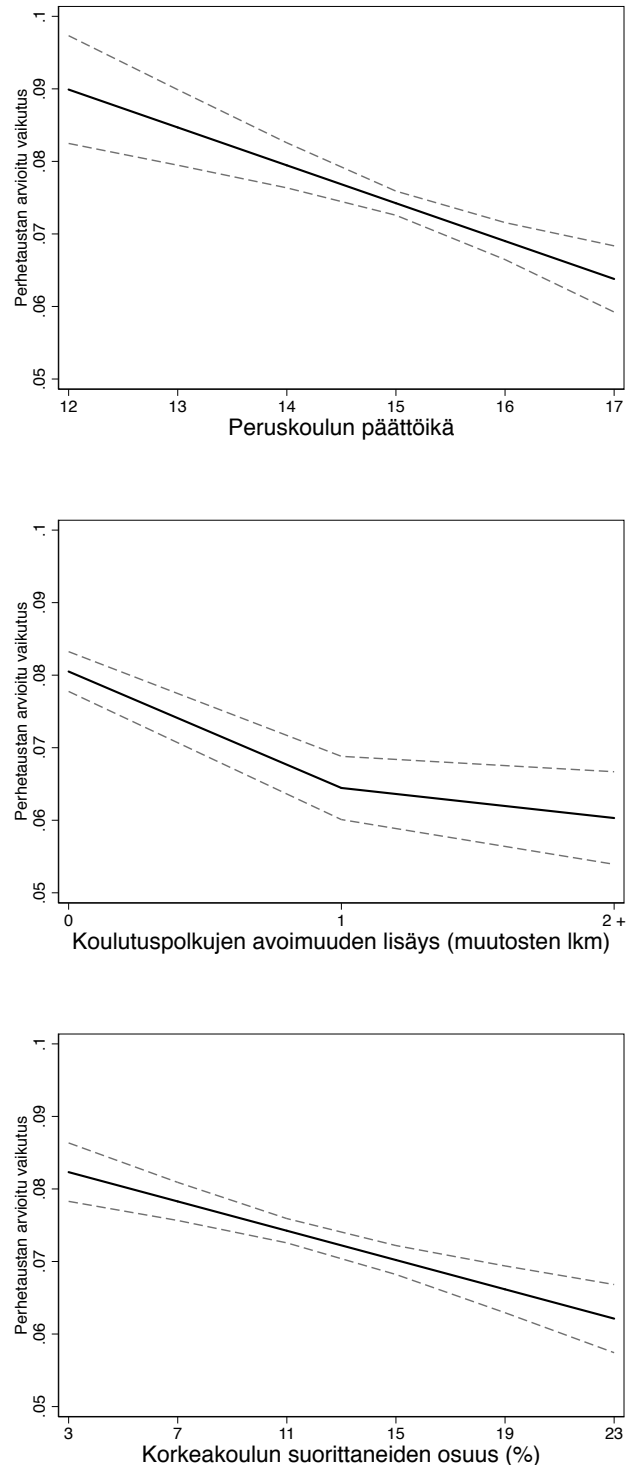
Tutkimuksemme tulokset osoittavat, että koulutuspolkujen avoimuus ja koulutustason nousu ovat pienentäneet perhetaustan vaikutusta lasten kouluttautumiseen. Peruskoulun pidentäminen on myös lykännyt koulutusvalintojen tekemistä, mikä on voinut vähentää perhetaustan vaikutusta koulutusvalintoihin. Toisin sanoen muutokset, jotka ovat luoneet avoimemman väylän korkeakouluun ja edistäneet korkeakoulutettujen osuuden kasvua, ovat lisänneet tasa-arvoa koulutuksessa.

VANHEMMAT REAGOINEET KOULUTUSPOLIITTISIIN MUUTOKSIIN

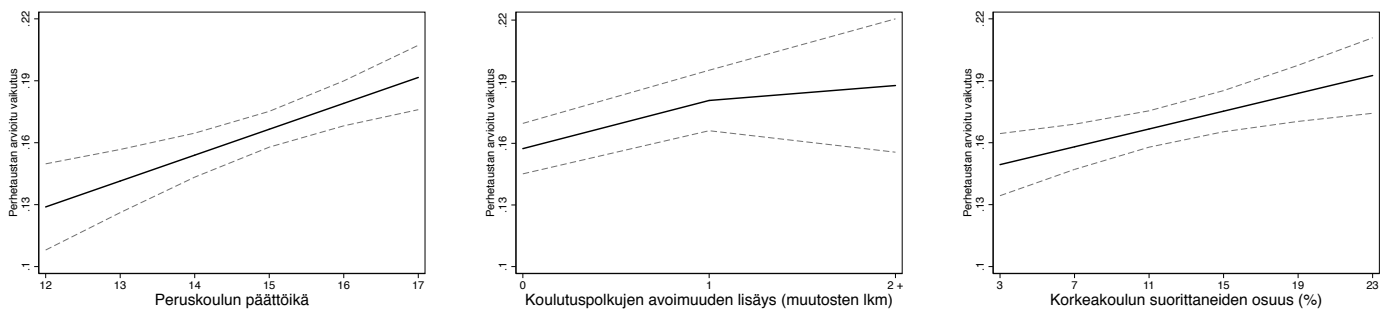
Tutkimuksemme tulokset kuitenkin osoittavat, että peruskoulun pidentäminen, koulutuspolkujen avoimuuden lisääminen sekä korkeakoulun suorittaneiden osuuden kasvu ovat vahvistaneet vanhempien ja lasten ammattiaseman yhteyttä (Kuvio 2, sivu 3). Samat koulutusreformit, jotka ovat luoneet avoimemman koulutusjärjestelmän ja heikentäneet perhetaustan vaikutusta lasten koulutustasoon, ovat siis samalla lisänneet perhetaustan suoraa vaikutusta lasten ammattiasemaan muilla tavoin.

Suomi on seurannut tätä yleistä eurooppalaista avoimemman koulutuspolitiikan trendiä, ja sen vaikutukset ovat meillä samanlaiset kuin muissa tutkituissa maissa. Tulokset voivat olla seuraus koulutustason noususta: kun työmarkkinoilla on kasvava määrä korkeasti kouluttautuneita työnhakijoita, voi muiden kuin koulutussaavutusten merkitys kasvaa. Työmarkkinat ovat siis eriarvoistuneet. Jotta perhetaustan suora vaikutus vähenisi, tulisi työmarkkinoiden toimia tasa-arvoisemmin. Verkostojen ja muiden perhetaustan vuoksi eriarvoisesti jakautuneiden resurssien merkityksen tulisi siis olla työllistymisvalinnoissa huomattavasti nykyistä pienempi.

Kuvio 1. Koulutuspoliittiset muutokset ja perhetaustan vaikutus lasten koulutustasoon

Kuvio 2. Koulutuspoliittiset muutokset ja perhetaustan vaikutus lasten ammattiasemaan

Tulokset nostavat esiin sen, että politiikkamuutokset, jotka lisäävät tasa-arvoisuutta yhdellä saralla, voivat lisätä eri-arvoisuutta myöhemmin tai toisella osa-alueella. Se, että samat koulutuspoliittiset muutokset ovat sekä heikentäneet perhetaustan vaikutusta koulutukseen että vahvistaneet perhetaustan suoraa vaikutusta lastensa ammattiasemaan, osoittaa, että poliittisten muutosten aiheuttamia muutoksia vastaan voidaan myös reagoida. Vanhemmat käyttävät muita vaikutuskanaviaan entistä enemmän saavuttaakseen toivotun ammattiaseman jälkikasvulleen. Avoimen työnhaun lisäys sekä piilotyöpaikkojen poisto voisivat vähentää eriarvoistavaa perhetaustan suoraa vaikutusta.

TUTKIMUSASETELMA

Tutkimuksen tulokset perustuvat European Social Survey -aineistoon, joka on kerätty joka toinen vuosi vuosina 2002–2010. Tutkimuksessa tutkittiin vuosina 1941–1980 syntyneitä naisia ja miehiä 25 eri Euroopan maasta (Alankomaat, Belgia, Bulgaria, Espanja, Irlanti, Iso-Britannia, Israel, Itävalta, Kreikka, Norja, Portugali, Puola, Ranska, Ruotsi, Saksa, Slovenia, Suomi, Sveitsi, Tanska, Tšekki, Ukraina, Unkari, Venäjä ja Viro). Sosioekonomisen aseman mittarina käytettiin ISEI-luokitusta. Koulutusreformien tiedot on kerätty useista eri lähteistä.

LISÄTIETOJA

Heta Pöyliö, Turun yliopisto, heta.poylio@utu.fi

Jani Erola, Turun yliopisto, jani.erola@utu.fi

Elina Kilpi-Jakonen, Turun yliopisto, elina.kilpi-jakonen@utu.fi

Pöyliö, H., Erola, J. & Kilpi-Jakonen, E. 2018. Institutional change and parental compensation in intergenerational attainment. *British Journal of Sociology*, 69(3): 601–625. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1468-4446.12293>

Tutkimusta on rahoittanut Euroopan tutkimusneuvosto (ERC-2013-CoG-617965).

LÄHTEET

1. Breen, R., Luijkx, R., Müller, W. & Pollak, R. 2009. Nonpersistent Inequality in Educational Attainment: Evidence from Eight European Countries. *American Journal of Sociology*, 114(5): 1475–1521.
2. Pfeffer, F. 2008. Persistent Inequality in Educational Attainment and its Institutional Context. *European Sociological Review*, 24(5): 543–565.
3. Breen, R. & Goldthorpe, J. 1997. Explaining Educational Differentials: Towards a Formal Rational Action Theory. *Rationality and Society*, 9(3): 275–305.